

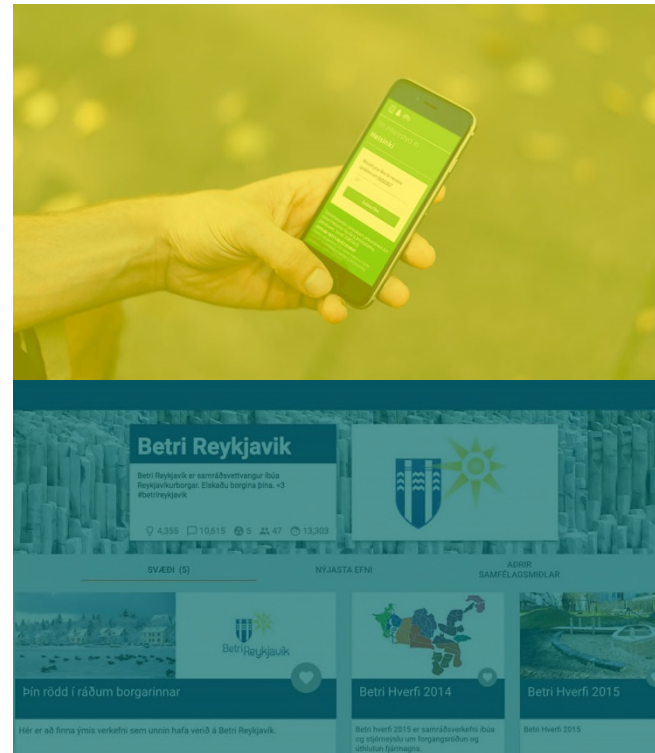
Decentrale Digitale Democratie

Samenvatting

Als gevolg van toenemende digitale mogelijkheden en afnemend vertrouwen in bestaande politieke instituties ontstaan er in heel Europa nieuwe vormen van digitale democratie die vaak sterk lokaal georganiseerd zijn. Van Barcelona en Madrid, tot Reykjavik en Helsinki kunnen burgers online meebeslissen over budgetverdeling, beleidsvoorstellen doen en debatten voeren. In Nederlandse dorpen heeft het SCP onderzoek gedaan naar de doe-democratie. Minder digitaal, maar meer gericht op een actieve bijdrage aan de organisatie van voorzieningen in de Nederlandse dorpen. Deze digitale en decentrale democratische vernieuwing kan van grote invloed zijn in de wijze waarop steden en dorpen hun nutsvoorzieningen gaan organiseren en kan in potentie leiden tot grote lokale diversiteit.

Consequenties voor u

	Laag	Middel	Hoog	Beknopte uitleg
Impact				Bij drinkwater is er low-interest (weinig toestanden, issues en geld)
Zekerheid				

Trendbeschrijving en achtergrond

Crisis in de representatieve democratie

De representatieve democratie zoals we die in Nederland, Europa en de Verenigde Staten kennen, verkeert in een crisis. Het Brexit-referendum vormt daarin een belangrijk keerpunt. Nooit eerder was een dergelijk belangrijke en complexe beslissing op zo'n simplistische wijze (eenvoudige meerderheid van stemmen) tot stand gekomen. Hoe je ook over de uitkomst denkt, het is duidelijk dat deze voor een deel door slecht geïnformeerde, gedesillusioneerde burgers is genomen.

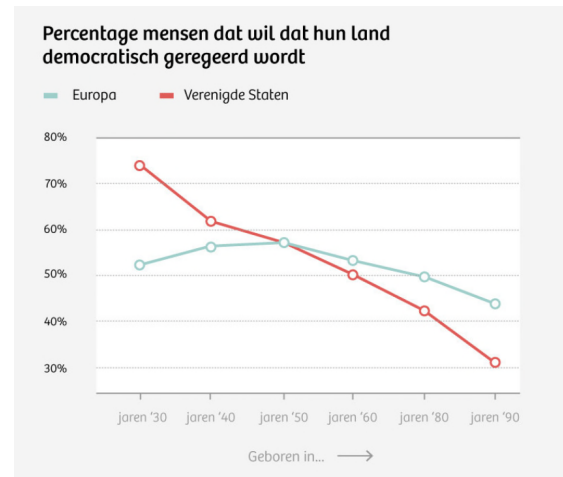
De crisis in de representatieve democratie uit zich zowel in de 'democratie' als de 'representatie'. Om met die eerste te beginnen: onderzoek van de World Value Survey laat zien hoe verschillende generaties de waarde van democratisch bestuur inschatten (zie Figuur 1). Van de Europeanen geboren in de jaren '90 wil minder dan de helft dat hun land democratisch geregeerd wordt.

De crisis in 'representatie' is goed zichtbaar in referenda zoals die over het associatieverdrag met Oekraïne, Brexit, de Amerikaanse presidentsverkiezingen en de verwachtingen voor de diverse parlementsverkiezingen in Europa. Overal is sprake van een sterke groei van stemmen tegen de

'gevestigde orde'. Met andere woorden, mensen voelen zich niet vertegenwoordigd door de huidige politieke klasse en lijken ieder alternatief te omarmen.

De Vlaamse schrijver David van Reybrouck schreef zelfs het boek *Tegen verkiezingen*, waarin hij beargumenteert dat onze electorale democratie heeft geleid tot een politieke elite die nauwelijks nog van zijn plek komt. Hij pleit voor alternatieve systemen, waaronder loting, om politici te benoemen. Op die manier is een veel bredere volksvertegenwoordiging mogelijk.

De crisis in de democratie leidt op dit moment tot een tweetal parallelle ontwikkelingen. Ten eerste afnemende keizersaantallen over de hele linie en de opkomst van autoritaire en technocratische alternatieven voor democratie. Ten tweede de opkomst van decentrale en digitale democratische alternatieven, die niet gebaseerd zijn op stemmen en vertegenwoordiging, maar op inspraak en deliberatie. Deze trendalert bespreekt die laatste categorie.

Figuur 1: Bron: World Value Survey, via De Correspondent

Decentrale, digitale alternatieven

"All politics is local" zei een Amerikaans politicus ooit en dat lijkt ook het adagium van een reeks aan nieuwe vormen van democratie die in Europa in opkomst is. Deze ontwikkeling wordt gedreven door de voornoemde crisis in de representatieve democratie, maar ook door de opkomst van social media en de toenemende interactie tussen burgers die dat mogelijk maakt. Ten slotte vormt de wens van burgers om meer betrokken te zijn bij hun lokale omgeving een belangrijke motivatie.

Wereldwijd zien we diverse voorbeeld van nieuwe vormen van democratie:

Decidim Barcelona

Sinds de laatste verkiezingen heeft Barcelona een minderheidscollege bestaande uit burgerplatform *Barcelona en Comu*. Om de betrokkenheid van burgers bij de politiek te vergroten heeft het stadsbestuur *Decidim Barcelona* in het leven geroepen: een online platform waar burgers voorstellen kunnen indienen en bespreken voor het aankomende Municipal Action Plan. Het platform was opengesteld in de periode januari-april 2016 en werd gebruikt door ruim 10.000 burgers die 3800 voorstellen bespraken.

Betri Reykjavik

Betri Reykjavik (Beter Reykjavik) is een online platform waarop inwoners van de IJslandse hoofdstad beleidsvoorstellen kunnen indienen, die vervolgens door de gemeenteraad kunnen worden behandeld. Sinds 2011 hebben 70.000 van de 120.000 inwoners van Reykjavik deelgenomen, zijn er 3300 voorstellen ingediend. 257 daarvan zijn het formele besluitvormingsproces ingegaan en 165 zijn goedgekeurd.

Helsinki

In de Finse hoofdstad heeft men een andere manier ontwikkeld om burgers bij besluitvorming te betrekken. Het besluitvormingsproces van de gemeente is digitaal openbaar gemaakt en dusdanig toegankelijk dat inwoners geïnformeerd worden als er onderwerpen op de agenda staan die hen interesseren. Ze kunnen dan via bestaande social media over die onderwerpen in discussie gaan. Raadsleden, bestuurders en ambtenaren kunnen die discussies volgen. Ook wordt alle informatie omtrent het onderwerp openbaar en kunnen inwoners gezamenlijk werken aan voorstellen, informatieverzoeken of een brief aan de gemeenteraad.

Andere voorbeelden

In het VK kunnen burgers via de site www.theyworkforyou.com zicht houden op het stemgedrag van hun parlementariërs. Dit is geen directe invloed, maar kan wel de betrokkenheid van burgers vergroten. Bovendien zijn burgers niet meer afhankelijk van wat politici zeggen wat ze (gaan) doen, maar krijgen ze inzicht in wat politici daadwerkelijk doen.

Duitse burgers kunnen via een website vragen stellen aan hun parlementariërs. Anonieme vragen zijn niet

toegestaan en de vragen worden gemodereerd zodat ze netjes en duidelijk zijn gesteld. 80% van de vragen wordt daadwerkelijk beantwoord.

De huidige situatie in Nederland

Hoewel Nederland goed scoort in e-government (digitale overheidsdiensten), zijn er nog geen vergaande initiatieven in het decentraliseren en digitaliseren van politieke participatie. Enkele minder verstrekkende, maar wel invloedrijke digitale initiatieven zijn Stemwijzer en Kieskompas, waarmee kiezers hun positie kunnen bepalen ten opzichte van politieke partijen. Via petities.nl kunnen burgers hun invloed proberen uit te oefenen op het politieke proces, bijvoorbeeld door het initiëren van referenda.

Deze hebben als nadeel dat ze niet leiden tot een verdiepende en gewogen publieke discussie, maar eerder tot het verplatten en polariseren van complexe vraagstukken. Van Reybrouck (2016) stelt dan ook voor referenda te vervangen door een systeem van burgerpanels, die gedurende een bepaalde periode zich in een onderwerp kunnen verdiepen en een advies uitbrengen, vergelijkbaar met jury-rechtspraak.

Participatieniveau	Rol overheid	Rol participant
Informereren	Politiek en bestuur bepalen zelf de agenda voor besluitvorming en houden betrokkenen hiervan op de hoogte. Zij maken geen gebruik van de mogelijkheid om betrokkenen een inbreng te geven in de beleidsontwikkeling.	Toehoorder - geïnformeerde
Consulteren	Politiek en bestuur bepalen in hoge mate zelf de agenda, maar zien betrokkenen als gesprekspartners bij de ontwikkeling van beleid. De politiek verbindt zich echter niet aan de resultaten die uit de gesprekken voortkomen.	Geconsulteerde - gever van een mening
Adviseren	Politiek en bestuur stellen in beginsel de agenda samen, maar geven betrokkenen gelegenheid om problemen aan te dragen en oplossingen te formuleren, waarbij deze ideeën een volwaardige rol spelen in de ontwikkeling van beleid. De politiek verbindt zich in principe aan de resultaten, maar kan bij de uiteindelijke besluitvorming hiervan (beargumenteerd) afwijken.	Adviseur - gever van een advies
Coproduceren	Politiek, bestuur en betrokkenen komen gezamenlijk een agenda overeen, waarna samen naar oplossingen wordt gezocht. De politiek verbindt zich aan deze oplossingen met betrekking tot de uiteindelijke besluitvorming.	Partner - medewerker aan het beleid
Zelf beslissen	Politiek en bestuur laten de ontwikkeling van en de besluitvorming over het beleid over aan de betrokkenen, waarbij het ambtelijk apparaat een adviserende rol vervult.	(Mede)beslissers

overslaan waardoor in korte tijd een deel van de besluitvorming over het beleid mede door burgers bepaald wordt. Andersom is een meer autoritaire of technocratische systeem ook mogelijk. Gezien de onzekerheden kunnen we hooguit een aantal voortekens/signalen van mogelijke kantelpunten definiëren en monitoren:

1. Slinkende werkvoorraad
2. Automatisering en robotisering
3. Toenemende autonomie van steden
4. Afnemend vertrouwen in landelijke politiek

Figuur 2: Participatieladder

Een blik op de toekomst vanaf de participatieladder

Als we bovenstaande voorbeelden langs de participatieladder (zie Figuur 3) leggen, valt op dat op dit moment vier van de vijf treden worden bezet.

Alleen de laatste ladder, het politieke besluit, blijft voorbehouden aan de bestaande instituties. Barcelona en Reykjavik bereiken de vierde trede (coproduceren) terwijl Helsinki zich ergens tussen twee en drie bevindt. Wat van belang is om te vermelden is dat het hier niet om participatie gaat zoals dat in de participatiesamenleving is bedoeld die door het kabinet Rutte wordt gepromoot. Daarbij gaat het over publieke taken die door burgers worden uitgevoerd. Bij politieke participatie gaat het om betrokkenheid van

burgers in het politieke proces. Dus eerder: besluiten over hoe de overheid (en andere publieke organisaties) hun taken uitvoeren.

Hoewel we met zekerheid kunnen stellen dat een verschuiving van ons politieke systeem gaande is hebben we nog geen beeld van hoe betrokken in het politieke proces Nederlandse burgers kunnen raken de komende jaren. De onzekerheid is groot. De ontwikkelingen hoeven ook niet incrementeel te gaan, Door een disruptieve gebeurtenis, zoals een verkiezingsoverwinning van Wilders of een nieuwe economische crisis, zouden we in reactie daarop meerdere treden op de participatieladder kunnen

Figuur 3: Participatieladder

Relevantie

Gevolgen voor de watersector

De crisis in de representatieve democratie vormt één van de meest complexe crises van dit moment. Het gaat zonder enige twijfel leiden tot een verschuiving van ons politieke systeem, hetzij naar minder democratie in de vorm van autoritaire of technocratische systemen (zie ook de trendalert over Ontwikkelingen in Europese Politieke Economie) of naar een vernieuwing de democratie naar een systeem van meer lokale, digitale en continue participatie van burgers. Dit heeft een aantal potentiële gevolgen voor de watersector:

- Burgers willen zich online kunnen informeren over ontwikkelingen en beslissingen in de watersector. Welke afwegingen worden gemaakt met betrekking tot de drinkwatervoorziening? De vraag hierbij is hoe waterbedrijven gezien worden: als private uitvoeringsorganisaties of als publieke dienstverleners waarop directe democratische controle op van toepassing is.
- Burgers willen kunnen adviseren over keuzes die in de watersector voorliggen. Bijvoorbeeld over de inrichting van de stedelijke waterketen,

vervanging van infrastructuur, verhouding tussen centrale en decentrale productie.

- Burgers willen coproductie naarmate zaken een vergaande invloed op hun omgeving hebben. Dit kan relevant zijn bij toekomstige vragen met betrekking tot de transitie naar een circulaire economie. In BTO WICE, thema Waarde in de Keten komen vragen met betrekking tot de governance en de rolverdeling tussen actoren aan de orde.

Het is de vraag hoe sterk deze trend zich zal ontwikkelen en hoeveel mensen daadwerkelijk politiek zullen participeren. Maar de opkomst van social media leert ons dat mensen, meer dan verwacht, bereid zijn petities te ondertekenen en commentaar te leveren op politieke discussies (helaas vaak op weinig constructieve wijze). De voorbeelden in deze trendalert laten zien dat de stap naar een meer constructieve participatie gauw is gemaakt.

Met het oog op de slinkende werkvoorraad als gevolg van automatisering en robotisering is het heel wel mogelijk dat burgers een substantieel deel van hun tijd gaan besteden aan deze nieuwe vorm van politieke participatie. In dat geval zullen de overheid en publieke dienstverleners hun besluitvormings- en uitvoeringsprocessen digitaal inzichtelijk maken en de

mogelijkheid inbouwen voor politiek participatie door burgers. Belangrijkst is om goede voelsprietten te hebben voor de publieke opinie en de vraag om mee te (mogen) beslissen.

Meer informatie

- Peña-López, I. (2016). Technopolitics, ICT-based participation in municipalities and the makings of a network of open cities. Drafting the state of the art and the case of decidim.Barcelona, ICTlogy Working Paper Series #3.
- Van Reybrouck, D. (2016). *Tegen verkiezingen*. Bezige Bij.
- <http://www.citizens.is/portfolio/better-reykjavik-connects-citizens-and-administration-all-year-round/>
- <http://dcentproject.eu/>
- World Value Survey:

Keywords

Decentrale digitale democratie